

2014:47

Norra Grönby mölla

Vingar på plats

Antikvarisk medverkan, 2014

Helene Stalin Åkesson

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2014:47

Norra Grönby mölla

- Vingar på plats

Antikvarisk medverkan, 2014
Grönby socken, 1235
Trelleborgs kommun
Skåne län

Helene Stalin Åkesson

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx

www.regionmuseet.se

© 2014 Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne
E-rapport 2014:47

Omslagsfoto: Vy norrut längs med färdvägen förbi Norra Grönby mölla.
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

Norra Grönby mölla

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	5
Administrativa uppgifter	6
Inledning	7
Historik	7
Åtgärder	8
Förarbete	9
Val av virke och torkning	9
Tillverkning av vingar	10
Skyddande strykning	10
Montering av vingar	10
Kompletterande arbeten	11
Förmedlingsinsatser i anslutning till de nya vingarna	11
Avvikelser från arbetshandlingarna	12
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	12

Norra Grönby ligger i Trelleborgs kommun.

Några kilometer nordväst om Anderslöv ligger Norra Grönby. Möllan utgör ett tydligt landmärke invid vägen genom byn. Omgivningen präglas av ett böljande jordbrukslandskap med flera mindre byar, där bebyggelsen sträcker sig längs med färdvägarna. Redigerad skärmbild från Bebyggelseregistret www.bebyggelseregistret.se

Fotot till vänster togs i början av maj, då Regionmuseet besökte möllan i samband med ett byggmöte. Fotot till höger togs den 2 juli när de fyra nytillverkade vingarna just hade monterats.

Sammanfattning av utförda åtgärder

Grönby mölla har sommaren 2014 fått nya vingar. De tidigare vingarna, från 1973, hade gjort sitt. Lärkvirke fanns att tillgå, genom att ett planerat vingbyte på en annan mölla fick ställas in. Vingarna tillverkades under våren och kunde monterats den 2 juli.

Till vänster vingbalk och vingträn sammanfogade och säkrade med hjälp av de återvända järnen. Till höger virke på tork intill snickeriet Ingemars Bygg.

Administrativa uppgifter

Objekt	Norra Grönby mölla
Socken	Grönby socken
Kommun	Trelleborgs kommun
Arbetshandlingar	Ingemars Bygg
Regionmuseets dnr	L12.20-305-14, 1235
Länsstyrelsens dnr	434-11596-2013
Beställare	Föreningen Norra Grönby mölla
Entreprenör	Ingemars Bygg i samarbete med Malmbergs Snickeri
Antikvarisk expertis	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom Helene Stalin Åkesson
Projekttid	2014-05-08 – 2014-07-02
Bidrag	Medel till renoveringen har beviljats från flera håll; Länsstyrelsen har bidragit med 170 000 kronor inklusive moms exklusive medel för antikvarisk medverkan.
Rapportgranskning	Linn Ljunggren

Till vänster nystruken vingbalk på tork. Till höger nystruken vinge med stormbräda och häckskeदार.

Inledning

Regionmuseet har av Föreningen Norra Grönby mölla fått i uppdrag av svara för antikvarisk medverkan i samband med att möllan får nya vingar. Val av virke, torkning samt tillverkning och strykning av de nya vingarna var redan genomfört innan Regionmuseet involverades. Från museets horisont inleddes arbetet i maj 2014 och slutfördes den 2 juli 2014. Regionmuseet har medverkat vid två byggmöten på plats och däremellan haft telefon- och mejlkontakt med föreningen. Efter slutbesiktningen har föreningen bistått Regionmuseet med ytterligare dokumentationsmaterial.

Historik

Norra Grönby mölla uppfördes 1890. Den var i kommersiell drift fram till 1967. Från 1920-talet kompletterades vindkraften av en råoljemotor, som successivt uppgraderades. De sista tio åren skedde malningen enbart med hjälp av motor-drift. Norra Grönby Mölleförening bildades 1970. Samma år fick föreningen, genom ett gåvobrev från möllaren Oskar Book och hans hustru Anna Book, överta ägandet och förvaltningen av möllan liksom marken i anslutning.

Till vänster en vinge i sin helhet. Notera skålformen. Till höger vingbalk och vinge i väntan på uppsättning.

Föreningen har i likhet med flertalet andra mölleföreningar, kontinuerligt kämpat för att behålla sin mölla i körbart skick. Våren 2012 konstaterades att vingarna var i obalans. Efter besiktning stod det klart att röta angripit infästningen. Därtill uppvisade vingarna kraftigt slitage. Arbetet med att söka medel för att nya vingor inleddes. Ytterligare skador tillkom i samband med stormarna hösten 2013.

Åtgärder

De aktuella åtgärderna omfattar fyra nya vingor. Våren 2014 var det dags att börja tillverka vingarna. Ingemar Svensson utgick från de tidigare vingarna, vilka han innan dess hade demonterat och mätt upp. De nya vingarna är tillverkade efter äldre förlagor men samtidigt justerade, då det ibland finns svaga punkter på äldre vingor. Kommersiell drift och ett levandegörande som sker på ideell basis skiljer sig åt. Underhållet som möllaren gjorde kontinuerligt, begränsas idag till enstaka tillfällen. Mot bakgrund av det är renoveringar, likt den som nu gjorts, bra tillfällen att uppmärksamma föreningen på vad de bör ha under särskild uppsikt.

Till vänster den ståtliga kastanjen som växer intill möllan. Till höger publikt i samband med att vingarna skulle monteras. Sittande syns Egon Melin, föreningens ordförande.

Förarbete

De äldre vingarna på Norra Grönby tillverkades 1973 av lärkträ. Inför aktuell renovering av möllan demonterades vingarna och mättes därefter noggrant upp för att kunna användas som förlagor till de nya vingarna.

Val av virke och torkning

Eftersom nya vingar till en vindmölla som Norra Grönby kräver stora dimensioner av virke, innebär det generellt torktid på omkring två år. Virket som är lärk har vuxit i skogarna kring Hästveda och avverkats efter drygt sextio år. Hörrods såg har svarat för att få fram rätt dimensioner av virket. Föreningen besökte sågverket i slutet av oktober 2012. Torkning av virket har skett utanför Tomelilla, där Ingemars Bygg har sitt snickeri och lager.

Till vänster detalj av vinge med bäckskedar. Till höger möllebyggaren Ingemar Svensson i samspråk med kollega uppe i möllan, för att tillsammans med kranföraren styra så att vingen hamnar i rätt läge.

Tillverkning av vingar

Tillverkning av vingar till en mölla handlar som alltid om material, dimensioner och metoder. På håll ser vingarna ut att bestå av raka delar men när en vinge ligger på marken, framträder skålningen tydligt. Genom så kallad baksadling tvingas vingträet till en skålform. Det längsgående skalkverket och tvärgående häckverket skapar tillsammans en svepande, skålad vingform.

Skyddande strykning

Innan vingarna transporterades från tillverkningsplatsen utanför Tomelilla till Norra Grönby mölla ströks de med en blandning av tjära, linolja och terpentin. Den skyddar träet samtidigt som tjäran bidrar till att ge vingarna en mörk patina.

Montering av vingar

När vingarna ska monteras har möllebyggarna hjälp av en kranförare med kranbil. Samtidigt som fästet för vingarna förbereds inifrån möllan, gör sig en av möllebyggarna redo för att när första vingen är monterad klättra upp i den och utifrån assistera vid monteringen av de övriga tre vingarna. Varje moment vid monteringen har stor betydelse, då respektive vinge väger omkring ett ton.

Till vänster möllebyggaren Jon Svensson på en av vingarna. Till höger har det första vingparet kommit på plats.

Kompletterande arbeten

I samband med att Grönby mölla fick nya vingar har ytterligare insatser gjorts på möllan. De gamla järnen som sitter kring vingarna har rostskyddats och återanvänts vid monteringen av de nya vingarna. Därtill har kronhjulet och axeln balanserats. Så långt det är möjligt försöker föreningens aktiva medlemmar att själva svara för vård och underhåll av möllan.

Förmedlingsinsatser i anslutning till de nya vingarna

Föreningen Norra Grönby mölla visar stor vilja att informera om evenemang som är knutna till möllan och samtidigt koppla detta till möllans tekniska status, som de nya vingarna. Föreningens hemsida, gronbymolla.se, är synnerligen aktiv. Norra Grönby möllas egen molledag, den 30 augusti 2014, blev ett välbesökt evenemang som innebar bandklippning och snurrande vingar. Hur det såg ut när vingarna var igång, finns förevigat på en film på hemsidan.

Till vänster Grönby mölla med detalj av grannträdgården i förgrunden. Flaggorna signalerar högtidsstunden då alla vingarna var monterade. Till höger fotograf respektive journalist från Trelleborgs Allebanda som bevakade när vingarnas uppsättning den 2 juli.

Avvikelser från arbetshandlingarna

Inga avvikelser har noterats.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Regionmuseet intygar att arbetet genomgående har gjorts på ett antikvariskt fördömligt sätt. Möllebyggarna har tack vare Skånes rika förekomst av vindmøllor, gedigen erfarenhet av vingbyten och den problematik som finns att ta hänsyn till.

Lund 2014-12-03

Helene Stalin Åkesson

Regionmuseets E-rapportserie 2014

Kulturmiljö

1. Baldringe kyrka – utvändig renovering, Baldringe sn, AM, Maria Sträng, 2013
2. Pynten i Vattenriket, Kristianstad sn, BD, Jimmy Juhlin Alftberg och Helene Stalin Åkesson, 2013–2014
3. Barkåkra kyrkogård, Barkåkra sn, VP, Åsa Jakobsson och Maria Sträng, 2013
4. Södra Sandby kyrka – medeltida träskulpturer, Södra Sandby sn, AM, Maria Sträng, 2013
5. St Petri kyrka – ombyggnad av värme- och ventilationssystem, Klippans sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
6. Långalts myr – markanvändning och historia, Örkelljunga och Skånes Fagerhult sn, DK, Cissela Olsson, 2013
7. Östra Karaby kyrka – utvändig renovering, Östra Karaby sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
8. Dalby kyrka, 9 ½ sekler av förändring, byggnadsarkeologiska iakttagelser vid utvändig renovering, Dalby sn, BAD Petter Jansson, 2012
9. Norra kyrkogården i Lund, Lunds stad, VP och bilaga med kvartersbeskrivning, Kerstin Börjesson, Åsa Jakobsson och Anna Rabow, 2013
10. Buxbom, Handbok om buxbom på begravningsplatser i Skåne och Blekinge, PJ, Cissela Olsson och Anna Rabow, 2014
11. Dörrar och portar på uthus – kurs inom landsbygdsprogrammet, Helena Rosenberg, 2013
12. Kvistofta församlings kyrkor – utrustning för värmesystem, Bårslövs sn, Fjärestad sn, Glumslöv sn och Kvistofta sn, AM, Maria Sträng, 2014
13. Östra kyrkogården i Lund, Lunds stad, VP, Kerstin Börjesson, Åsa Jakobsson och Anna Rabow, 2014
14. Gundrastorp – Ekholmens dammverk, Vittsjö sn, AM, Helena Rosenberg, 2013–14
15. Bäckaskog slott 2014, Kiaby sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013–14
16. Krubbemölla – omläggning av stråtak, Vitaby sn, AM, Emelie Petersson, 2014
17. Glimmebodagården – vårdåtgärder 2014, Brösarp sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
18. Brönnestad kyrkogård, Brönnestad sn, VP, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson och Emelie Petersson, 2013
19. Sankt Nicolai kyrka – tillbyggnad vindfång, Trelleborgs sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
20. Ignaberga kyrka – invändig renovering, Ignaberga sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2012
21. Tomelilla Byagård – Vård- och underhållsplan, Tryde sn, VP, Jimmy Juhlin Alftberg och Lars Buhrgard, 2014
22. Heliga Trefaldighetskyrkans kyrkogård, Kristianstad sn, VP, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson, Boel Nordgren och Cissela Olsson, 2013
23. Vallkärra kyrkogård, Vallkärra sn, VP, Åsa Jakobsson, Anna Rabow och Carin Strümpel-Alftén, 2014
24. Kåseholm. Natur- och kulturvården – en översikt, Tryde sn, DK, Cissela Olsson, 2014.
25. Skurups kyrka, kalkmålningar i kor och absid, Skurups sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
26. Hassle Bösarps kyrka – utvändig renovering, Hassle Bösarps sn, AM, Anna Rabow, 2014
27. Burlövs gamla prästgård – putslagning, Burlöv sn, AM, Anna Rabow, 2014
28. Skiffertak på Klippans bruk, Klippans sn, AM, Helene Stalin Åkesson och Linn Ljunggren, 2014
29. Fastighetsvillan Pålsvä kyrkogård, Helsingborgs sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2014
30. Glimmebodagården – golvundersökning 2014, Brösarp sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
31. Holmby kyrka – utvändig renovering, Holmby sn, AM, Maria Sträng och Linn Ljunggren, 2014
32. Ballingstorp och Per-Ols – diverse arbeten 2014, Kviinge sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
33. Nosaby kyrka – invändig renovering, Nosaby sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
34. Ekeby kyrka – ramp och innerfönster, Ekeby sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
35. Djurröds kyrka – konservering av altarpopsats och predikstol, Djurröds sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
36. Särslövs kyrka – renovering torn, tak, fasader, Särslövs sn, AM, Kerstin Börjesson, 2014
37. Hammarlövs kyrka- invändig renovering, Hammarlövs sn, AM, Petter Jansson, 2014
38. Hakarp 2:10 – åtgärder på ekonomibygnad, Bräkne Hoby sn, AM, Emelie Petersson, 2014
39. Renovering av gravplats, Gamla kyrkogården, Kristianstad stad, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
40. Agusastugan 2014, Andrarum sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
41. Örumshuset – uppmurning av skorsten, Hörup sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
42. Eslövs kyrka – utvändig renovering, Eslövs sn, AM, Petter Jansson, Linn Ljunggren, 2014
43. Vittskövle slott 2014, Vittskövle sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
44. Häglinge kyrka – mögelsanering, etapp I, Häglinge sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
45. Silvåkra kyrka – nytt styr- och reglersystem för värme, Silvåkra sn, AM, Petter Jansson och Linn Ljunggren, 2014
46. Sankt Peters klostrets kyrkogård, Lunds stad, VP, Kerstin Börjesson, Åsa Jakobsson och Anna Rabow, 2014

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AM- antikvarisk medverkan
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggn-ark-dokumentation

47. Norra Grönby mölla – vingar på plats, Grönby sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2014

